

ĐURO BASLER I SPELEOLOGIJA

Uvod

Ovaj prikaz pokušava biti samo djelićem prikaza bogatog života i djela Đure Baslera između svih drugih znanstvenih i stručnih oblasti i u oblasti speleologije. Vrlo je zaslužan za bogat i stvaralački rad društva Bosansko-hercegovački krš koje je djelovalo u Sarajevu, zajedno s drugim suradnicima, od kojih bi posebno izdvojio Izeta Avdagića. Društvo je gotovo svake godine organiziralo simpozij najčešće pod znakovitim nazivom Čovjek i krš. Iz opusa tih simpozija izdvojena su tri Baslerova rada koji su, po ocjeni autora ovog prikaza, znakoviti za njegovo djelo u tadašnjim speleološkim krugovima. Također izražavam duboku zahvalnost činjenici da sam i sam mogao biti često u društvu Đure Baslera, posjećivati terene, slušati i od njega učiti. Tom velikom čovjeku izražavam najdublju zahvalnost i divljenje znanstvenim dosezima koje je cijela Europa zapazila i zabilježila. Na sljedećoj slici (Sl. 1) vidi se izvadak iz Bibliografije... koji navodi rane Baslerove radove značajne za razvoj geološke misli kod nas.

BASLER, ĐURO

Basler Đuro i Janeković Đuro

— Paleolitsko nalazište Lušćić u Kulašima. — Glasnik zemaljskog muzeja u Sarajevu, Arheologija, nova serija, sv. XV—XVI, p. 27—38, 6 tabli, Sarajevo, 1961.

Zusammenfassung: Der Paläolitische Fund von Kulaši.

Basler, Đuro

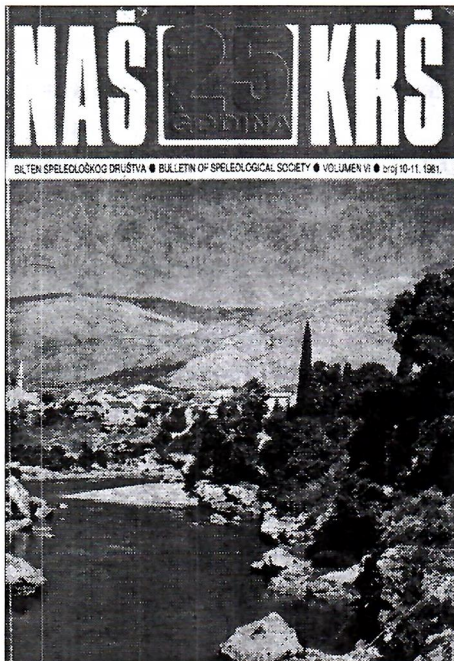
— Paleolitska nalazišta u sjevernoj Bosni. — Ibid., sv. VIII, p. 5—21, (Rés. 21—24), Sarajevo, 1963.

Résumé: Gisements paléolithiques de la Bosnie du nord.

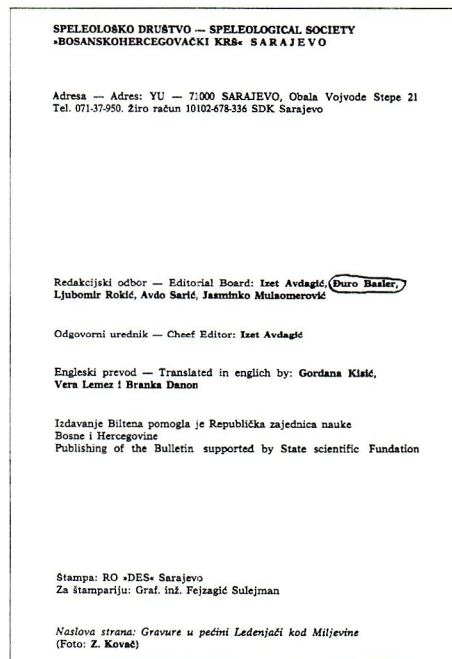
Sl. 1. *Rani Baslerovi radovi značajni za razvoj geološke i speleološke misli u BiH.*

1. Pozdravna riječ predsjednika speleološkog društva Bosansko-hercegovački krš Đuro Baslera u povodu 25 godina djelovanja

U povodu obljetnice 25 godina djelovanja speleološkog društva BH krš organiziran je simpozij pod nazivom Voda i krš. Predsjednik društva u to vrijeme bio je Đuro Basler. Simpozij je održana od 5. do 7. lipnja 1981. u Čapljini. Radovi sa simpozija objavljeni su u Biltenu speleološkog društva, br. 10-11. U uredništvu biltena bili su: Izet Avdagić, Đuro Basler, Radoslav Jovanović i Avdo Sarić. Naslovnica biltena je na slici 2 a opći izgled prve stranice je na slici 3.



Sl. 2. Naslovnica biltena br. 10-11.



Sl. 3. Izgled prve stranice biltena.

Izbor generalne teme simpozija i mjesta održavanja bio je znakovit. Gotovo 25 godina poslije to možemo zasigurno potvrditi. Zapravo, sve od tih dana do danas problem vode u kršu produbljavao se i proširivao. Rijeka Neretva, kao glavna vodena arterija našega krša, pokazala se ranjivom pod naletima čovjekova nekontroliranog graditeljskog genija. Neke njezine pritoke su gotovo presušile. Slani klin se značajno proširio uz njezino korito. Sve značajnije promjene trpi i park prirode Hutovo

blato. Međutim, izbor teme ovoga simpozija pokazuje zavidnu razinu svijesti vodstva speleološkog društva na čelu s Đurom Baslerom. Gotovo nikada se društvo nije isključivo fokusiralo na uske teme speleološke aktivnosti već je postajalo temeljom cjelokupne znanstvene i stručne aktivnosti na našem kršu. Đuro Basler je takvu orijentaciju društva kreirao i podržavao, makar se mora priznati da su i drugi u tome ravnopravno sudjelovali. Međutim, takvu orijentaciju Đuro Basler je svjedočio kako usmjeravanjem kormila cijeloga društva, tako i izborom tema s kojima je na simpoziju sudjelovao. Vizionarsku ulogu društva ali i svoga u društvu Đuro Basler je izrekao u pozdravnom govoru na jubilarnom skupu u Čapljini. Taj govor u cijelosti donosimo kako je tada objavljen, izostavljajući samo ideološke zazive koji su u to vrijeme bili uobičajeni i nužni, ali nemaju nikakve veze sa smislom i porukom govora. Jezične analize nisu moguće temeljem ovoga teksta, jer je u vrijeme, kada je nastajao, bilo normalno i uobičajeno da se tiska onako kako je neka tajnica tekst prepisala. Više je, dakle, ona utjecala na oblik govora nego sam autor.

*Pozdravna riječ Đure Baslera,
predsjednika speleološkog društva Bosansko-hercegovački krš*

“Može se slobodno reći da smo mi radom u Društvu u toku ovih 25 godina, prije svega ostvarili znatnu aktivnost na okupljanju pojedinaca i organizacija, a naročito omladine, na planu upoznavanja i proučavanja pećina i ostalih kraških pojava. Tim aktivnostima, pronalaženjem i savlađivanjem prepreka u prirodi, Društvo je stalno razvijalo kod članova pozitivne osobine i navike, socijalistički patriotizam, moralno-političku čvrstinu i tako doprinosilo stvaranju aktivne ličnosti sa razvijenim smislom za organiziranu aktivnost, kolektivni rad i odgovornost.

Na stručnom planu Društvo se svestrano angažiralo na naučnom istraživanju i proučavanju podzemnih i nadzemnih kraških pojava i srodnih kraških problema, učestvovalo je u rješavanju polivalentnih problema krša za koje su zainteresirane privredne i naučnoistraživačke organizacije, brinulo se o pravilnom korištenju i čuvanju speleoloških znamenitosti, razvijalo svestranu suradnju sa nosiocima priprema iz oblasti općenarodne obrane i društvene samozaštite, te zajedno sa njima osiguralo plansko korištenje speleoloških objekata u svrhe zaštite i sklanjanja stanovništva i materijalnih dobara u slučaju rata, organiziralo niz predavanja, tečajeva i ekskurzija sa ciljem popularizacije i prezentiranja svoga rada široj javnosti.

Aktivnosti su bile usmjerene ka realizaciji programskih zadataka i ostvarivanju široke suradnje sa drugim speleološkim društvima u SRBiH

i drugim socijalističkim republikama, sa pokretom Nauka mladima, planinarskim društvima, organizacijama udruženog rada iz oblasti vodoprivrede, turizma i ugostiteljstva, zatim sa naučnoistraživačkim ustanovama, organima uprave za narodnu obranu i drugim organima i organizacijama korisnicima usluga našeg Društva. Posebna briga posvećivana je osposobljavanju mladih istraživača-speleologa, speleo spasilaca, ronilaca u podzemnim vodama i drugim specijalnostima.

Nisu izostale ni aktivnosti u provođenju kadrovske politike u našem Društvu i omasovljenju Društva. U Društvu rade, na amaterskoj osnovi, eminentni naučnici i stručni radnici iz 22 razne struke počevši od geologa, hidrologa, biologa, pravnika, medicinara, turističkih radnika, pa do tehničkih stručnjaka raznog profila. Ovakav sastav osigurao nam je naučno i stručno istraživanje, a kao rezultat toga prilagođavanja speleoloških objekata svih oblika za potrebe privrede, općenarodne odbrane i društvene samozaštite.

Aktivnost Društva usmjerena je na ispitivanje svih prirodnih fenomena na bosansko-hercegovačkom kršu, čija geološka građa pruža izvanrednu predispoziciju za ovakav rad. S obzirom na procjenu da u Bosni i Hercegovini ima oko hiljadu pećina, polje rada za spomenute aktivnosti je zaista veliko.

Ovaj skup smatrali smo najboljim oblikom da se obilježi i zaokruži naša 25-godišnja aktivnost, no isto tako da nam ovaj simpozij pruži poticaja i za budući rad.”

Cijeli govor Đure Baslera odiše “tjeranjem” društva iz uskih stručnih okvira u široki angažman na planu upoznavanja, korištenja i zaštite plodova krša. Takva globalna orijentacija djelovanja speleoloških društava bila je vizionarsko djelo Đure Baslera i drugih u vodstvu društva i može biti primjerom i za danas. Zapravo, baš danas kada su se takva društva gotovo pogasila ili zatvorila u najuže stručne i profesionalne okvire. Dapače, mnoga društva ako danas uopće i postoje, paravan su samo nekim drugim aktivnostima i ciljevima.

2. Slana vrela BiH u historijskim izvorima (referat Đure Baslera na simpoziju Voda i krš u Čapljini 1981. god.)

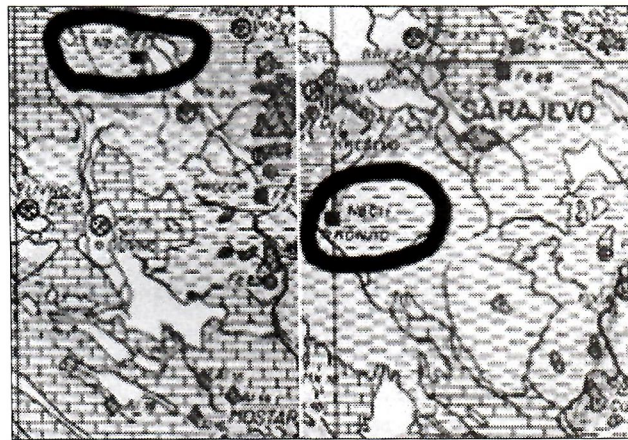
“Najstariji podaci o slanim izvorima u Bosni i Hercegovini

O slanim izvorima na tlu Bosne i Hercegovine postoji nekoliko historijskih podataka. Najstariji datiraju iz sredine 4. stoljeća prije nove ere, a odnose se na sukobe između dva ilirska plemena: Ardijejaca i Autarijata. Ardijejci su živjeli sjeverno, desno od donje Neretve, dok su Autarijati prebivali na gornjoj Neretvi.

Grčki pisac poznat, kao Pseudo Aristotel, zapisao je, naime, o tome slijedeće riječi: 'Kažu da kod Ilira koji se zovu Ardijejci, na granici njihovoj prema Autarijatima, postoji velika gora, a ispod nj stijena iz koje izbija voda, ne uvijek, već s proljeća, i to vrlo obilna. Tu vodu hvataju i čuvaju je tokom dana pod krovom, a noću pod vedrim nebom. To rade pet do šest dana i voda se stegne i daje odličnu sol, koju koriste naročito za stoku. Kod njih, naime, sol se ne uvozi pošto žive daleko od mora i ne miješaju se s drugim narodima. Najviše se koriste tom solju za stoku, jer u toku godine ovu dva puta nahrane solju. Kada to ne učine, događa se da im uginu stoka.' (Ps. Arist., De ausc. mir. 138).

Strabon, drugi grčki pisac, također govori o ovim izvorima i navodi se da su oni bili predmet stalnih sukoba dva susjedna naroda. Njegov tekst doslovce glasi: 'Autarijati bijahu nekada najveće i najmoćnije pleme Ilira. Ranije su stalno ratovali s Ardijejcima zbog soli koja se dobivala negdje na njihovoj granici, iz vode koja je u proljeće tekla ispod neke stijene, grabili su tu vodu i ostavljali je da stoji pet dana; iz nje se iskristalizirala sol. Bili su se sporazumjeli da se naizmjenično koriste ovom solanom, pa su ratovali kad god bi se desilo da netko od njih prekrši dogovor.' (Strabon, VII, 5, 11).

Budući da su Ardijejci živjeli, prema navodima grčkih pisaca, sjeverno od ušća Neretve, arheolozi su te izvore slane vode tražili negdje u slivu ove rijeke. U tom smislu izrazili su se Thalloczy i Patsch, koji su navedena mjesta ubicirali na 'Slanim izvorima' u selu Orahovica, uz obalu Neretve oko 1 km zapadno od Konjica. Drugi jedan autor, Dobijaš, nabacio je, sasvim uzgredno, misao da su u ovom slučaju u pitanju slani izvori u mjestu Slatina oko 1 km uzvodno od Donjeg Vakufa. Tu se nalaze četiri izvora koji daju oko 1 do 2 kg soli po hektolitru vode."



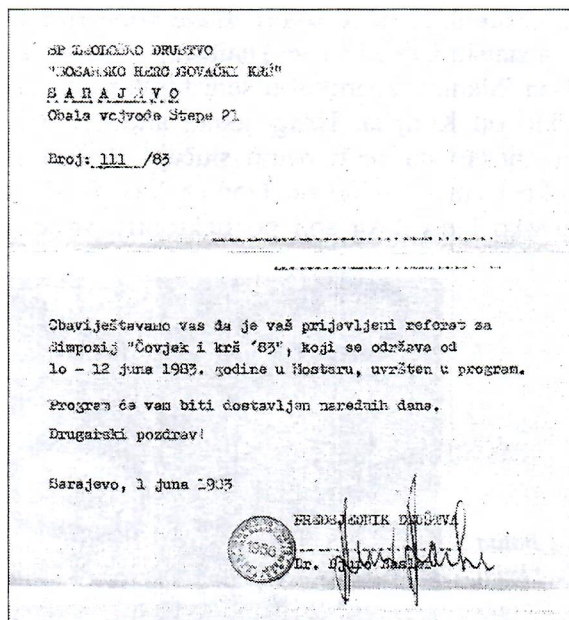
Sl. 4. *Pojave halita (NaCl) u blizini Konjica i Donjeg Vakufa na karti rudnih ležišta preuzete iz literature.*

Na slici 4 pokazan je isječak suvremene karte rudnih ležišta s naznačenim pojavama halita NaCl (kućne soli) u blizini Konjica i Donjeg Vakufa.

Rad o slanim izvorima pokazuje širinu znanstvenog interesa Đure Baslera ali i vještinu njegova izbora zanimljivih i zaboravljenih tema iz prošlosti koje su zanimljive, ne samo stručnim osobama, već i širokoj javnosti danas. Barem što se tiče speleoloških simpozija i kongresa, kao i radova koji su se objavljivali u Biltenu speleološkog društva, Basler je uvijek znao iznenaditi izborom teme.

**3. Stotinu godina istraživanja i
identifikacije paleolitika (1883.-1983.)
(referat Đure Baslera objavljenom u Biltenu speleološkog društva
Bosansko-hercegovački krš, br. 16/17, 1984.)**

Rad pod ovim nazivom je objavljen u Biltenu speleološkog društva Bosanskoghercegovački krš bez prethodnog izlaganja na simpoziju, jer te godine simpozij nije ni održan. Prethodne godine, 1983., simpozij je održan u Mostaru, pod nazivom Čovjek i krš 1983., u vremenu od 10. do 12. 6., kako to slika 5 pokazuje.



Sl. 5. Obavijest o prihvaćanju rada za tiskanje u Biltenu potpisana od Đure Baslera.

Đuro Basler: Stotinu godina istraživanja i identifikacije paleolitika (1883.-1983.)

Zanimanje za najstarije tragove ljudi i kultura datiraju još od prvih godina 18. st. Prve obrađene kremenice za koje se pretpostavljalo da su djelo pračovjeka, otkrivene su 1797. god. u mjestu Hoxne u Engleskoj. Pored njih su otkrivene i neke kosti slonova i nosoroga, što je bio razlog za pretpostavku da je čovjek mogao biti suvremenik ovih, na sjeveru Europe već davno izumrlih životinja. Nalazi su u tadašnjem znanstvenom svijetu primljeni sa znatnom skepsom, a jedino moguće obrazloženje za takvu situaciju bila je priča o Općem potopu u Prvoj Mojsijevoj knjizi Biblije. Budući da su ti prvi nalazi otkriveni u nanosima rijeka i njihovim starim terasama, za tadašnje istraživače to je bio očit znak pretpotopnog života, pa su takva nalazišta datirana u "pretpotopna vremena", po latinskom jeziku u "antediluvium". Rad je u cijelosti posvećen stotoj godišnjici istraživanja i identifikaciji paleolitika u svijetu, ali i razvoju povijesne i geološke misli općenito. Svakako, može služiti samo na čast jednom relativno malom i skromnom društvu da se ove obljetnice i sjetilo. Mnogo veća i uglednija društva i profesionalne ustanove kod nas i u svijetu nerijetko su to zaboravile učiniti.

4. Klimatske prilike na kršu početkom željeznog doba

Referat o klimatskim prilikama na kršu početkom željeznog doba Basler je podnio na simpoziju Čovjek i krš 85. održanom od 7. do 9. lipnja 1985. u Kupresu. Osnovu istraživanja, čiji su rezultati objavljeni u ovom radu, čine analize osteoloških ostataka s Gradine u Koritima na Buškom blatu, kako sam autor navodi. Čini se kako ovaj rad, više od drugih, ukazuje na vrlo širok krug autorova znanstvenog zanimanja te vrlo bogat opus njegova znanja i iskustava. U ovu konstataciju možemo ubrojiti i sam izbor lokacije simpozija, za što je Basler imao velikih zasluga, ali također i činjenicu da su gotovo redovito njegovi radovi publicirani u drugom dijelu zbornika i pri kraju simpozija. Atraktivnije termine i stranice zbornika gotovo redovito je prepuštao drugima. Danas je ova činjenica gotovo nezamisliva.

Posebno se želi istaći autorov zaključak, temeljen na već spomenutim znanstvenim istraživanjima, o procesima okršavanja i erozije tla koje je već tada bio identificirao. Riječ je, da se posjetimo, o 9. i 13. st. stare ere. Proučavanjem kamenih blokova ugrađenih u brojne velike

građevine i gomile toga doba, zapazio je tragove okršavanja u njima, odnosno proces ispiranja kalcijeva karbonata ugljičnim dioksidom iz padavina.

U nastavku se donosi kraći izvadak iz toga rada.

Đuro Basler: "Klimatske prilike na kršu početkom željeznog doba"

Nalaz sa Gradine u Koritima predstavlja prvi pokušaj aplikacije osteoloških nalaza na klimatske i ekološke prilike na kršu u određeno povijesno doba. Ovaj prvi rezultat će, bez sumnje, pružiti poticaja za slična istraživanja i u budućnosti.

Današnje prilike na kršu su nam poznate, pa se pitamo da li su one u dalekoj prošlosti od gotovo tri milenija bile drugačije.

Jedno je sigurno: životni uvjeti Dalmata u posljednjem mileniju stare ere bili su teški. Na toplo i suho ljeto slijedila je oštra i snijegom bogata zima. Domaće životinje bile su niskog rasta. Prije bismo mogli reći da su bile sitne i ne toliko rentabilne kao što su danas. Tako su ovce i koze bile daleko važnije za proizvodnju mlijeka i mliječnih proizvoda, dok su krave služile tek za dobivanje mesa, no i to meso bilo je tanko, budući da je paša bila skromna, a za zimu se spremalo samo lišće od drveća. Dalmati nisu poznavali kosu, jer će taj civilizacijski novu donijeti tek Rimljani. Obilate šume i ne baš osobito topla klima pogodovali su jelenima i veprovima. Tako su u pogledu domaćih životinja, prilike za koze bile pogodnije nego za ovce. Goveda su se morala zadovoljiti minimumom, pa su se mogle održati samo patuljaste vrste. Nije to bila nikakva posebna rasa, nego rezultat višestoljetnih loših životnih uvjeta.

Da rezimiramo: osteološki nalazi sa Gradine u Koritima govore o prilično surovoj klimi koja je u 9. i 13. stoljeću stare ere prevladavala u gorovitom zaleđu Jadranskog mora. Ti nalazi predstavljaju samo isječak i stanja kojemu ne poznajemo ni početak ni kraj. Ljudi oko Buškog Blata živjeli su tada, jednako kao i danas, u uvjetima koji se mogu smatrati kraškim. Za to govore brojne i velike kamene građevine, gradine i gomile, koje su izvedene od kamenja na kojemu se vide kanelure nastale ispiranjem kalcijevog karbonata ugljičnim dioksidom iz padavina. Zemljani pokrivač od ilovače i terra rosse bio je daleko deblji nego je danas, ali je proces ogoljavanja tla bio već u toku."

5. Speleološko društvo Bosansko-hercegovački krš odužuje se svom dugogodišnjem članu i predsjedniku

Speleološko društvo Bosansko-hercegovački krš iz Sarajeva odužuje se svom dugogodišnjem članu i predsjedniku organiziranjem izložbe Život i djelo Đure Baslera (1917.-1990.) održane u sklopu simpozija Čovjek i krš 90. održanog u Jajcu od 1. do 3. lipnja 1990. (Sl. 6).

PRATEĆE MANIFESTACIJE

- Filatelistička izložba:
YU SPELEOFILA '90

- Izložba:
ŽIVOT I DJELO ĐURE BASLERA (1917-1990)

- Promocija novog časopisa:
"SPELEOLOGICA CROATICA"

U okviru Simpozija predviđene su i dvije stručne ekskurzije sa obilaskom spomenika kulture i prirodnih rijetkosti.

Petak: Jajce - stari kraljevski grad - katakombe - Muzej II zasjedanja AVNOJ-a - vodopad Plive.

Subota: Jajce - Jezero - Šipovo - Izvor Janja - jezero Balkana - Mrkonjić Grad.

Sl. 6. Poziv na izložbu Život i djelo Đure Baslera (1917.-1990.) održane u Jajcu u sklopu simpozija Čovjek i krš.

Zaključak

U radu je dan izvadak iz aktivnosti Đure Baslera u društvu Bosansko-hercegovački krš koje je djelovalo u Sarajevu i čiji je bio dugogodišnji član i predsjednik. Društvo je djelovalo vrlo aktivno te je gotovo svake godine organiziralo prigodan simpozij, uvijek u drugom mjestu BiH.

Izbor Baslerovih radova s ovih simpozija, učinjen u ovom prikazu, pokazuje njegov vrlo širok krug znanstvenog zanimanja te iznimno bogat opus znanja i iskustava. Može se tvrditi kako je u to doba bio u samom vrhu europske znanstvene misli te u tijeku svih tada aktualnih zbivanja.

To se posebice naglašava zato što se danas nerijetko stječe dojam kako se tek danas pokušava “otići u Europu”, čemu naročito doprinose mediji iz pera novopečenih europskih zaljubljenika.

Ne samo da je Basler već tada bio u Europi sa svojom znanstvenom misli, već je bio čelnik i nezaobilazni vizionar. Nikada se nije bavio uskim stručnim problemima, pogotovo se nije dao uloviti lovcima za jednodnevno znanstveno političko događanje već je bio i ostao znanstveni vođa i vizionar.